

A LEGGÁLÁNSABB MECÉNÁS

Nemes Marcell, a gyűjtő és műkereskedő

Mészáros Ákos

Nemes Marcell, jánoshalmi (szül. Klein Mózes) (János-halma, 1866. május 4. – Budapest, Józsefváros, 1930. október 28.) műgyűjtő, műkereskedő, mecénás.

Bányavállalkozóként gazdagodott meg, s már az 1900-as évek elejétől foglalkozott műkereskedéssel és fiatal képzőművészek, művészettörténészek mecénatúrájával. Mecénási tevékenységéért 1908-ban királyi tanácsosi címet nyert, 1910-ben pedig nemesi címet. A nemesi címmel együtt járt a nemesi név, az Osztrák-Magyar Monarchiában szokásos hagyományok szerint. Jánoshalmi Nemes Marcell, a gyakorlatban, a kereskedelemben, a mecénatúrában továbbra is a Nemes Marcell nevet használta. 1912-ben a Demokratia szabadkőműves páholy felvette tagjai sorába.

Már 1906-ban kapcsolatba lépett a Kammerer Erővel, az Országos Képtár igazgatójával és jelezte, hogy néhány hézagpótló művet óhajt ajándékozni magyar közgyűjteményeknek. Legjelentősebb, hogy Mátyóki Ádám közismert II. Rákóczi Ferenc című képét ő szerezte be 1925-ben a Szépművészeti Múzeum számára, ma a Magyar Nemzeti Galéria őrzi. Nemes Marcell adománya El Greco Bűnbánó Magdolna c. alkotása is, 1921-ben ajándékozta a Szépművészeti Múzeumnak.

Nemcsak a fővárosi közgyűjteménynek ajándékozott, hanem a kecskeméti múzeumnak is abból a célból, hogy létesítsenek képtárat.

1920-ban Nemes Marcell Münchenben telepedett le, a műkereskedelem számára sokkal kedvezőbb volt ott a környezet, de az itthoniakkal soha nem szakította meg a kapcsolatot, minden évben több hétre hazalátogatott. Továbbra is folyamatosan ajándékozott, elsősorban a Szépművészeti Múzeumnak és az Iparművészeti Múzeumnak. Európai léptékű műkereskedő lévén ajándékozott műtárgyakat a müncheni múzeumnak, a madridi Pradónak, s francia múzeumoknak.

1930-ban betegsége miatt Budapesten megoperáltatta magát, az operáció jól sikerült, de pár nap múlva embóliában elhunyt. Klebelsberg Kuno a nemzet halottjának nyilvánította a világhírű műgyűjtőt. A Szépművészeti Múzeum márványcsarnokában ravatalozták fel és a Kerepesi úti temetőben helyezték örök nyugalomra. (yz)

A spanyol gyűjteményeket nem számítva – jelentős mennyiségű El Greco-festmény van magyar múzeum-

ban, hiszen hat alkotás Nemes Marcell egykori gyűjteményéből származik. „A neves műgyűjtő tulajdonában eredetileg tizenkét El Greco-kép volt, egészen addig, amíg az 1910-es évek elején, a háború kitörése előtti időszakban a monarchiában még tartott a gazdasági fellendülés. Az ezt követő időszakban azonban Nemes pénzügyi zavarba került. Gazdag gyűjteményét, amelyben Botticellitől Rembrandtig a legkiválóbb mesterek művei szerepeltek, köztük El Greco munkái is, felajánlotta megvételre a fővárosnak és a magyar államnak. Miután azok nem éltek a lehetőséggel, a műgyűjtő Párizsban árverésre bocsátotta műtárgyait. Az El Greco-képek közül a budapesti kiállításon látható Szent Gonza Alajos portréja száz év után, 2022 nyarán egy New York-i aukción tűnt fel. A MOL – Új Európa Alapítvány megvásárolta, és hosszú távú letétbe helyezte a Szépművészeti Múzeumban. Az egykor Nemes Marcell gyűjteményét gyarapító tizenkét El Greco-képből így már nyolc a Szépművészeti Múzeumban látható. Közülük hat a mester saját kezű festménye, kettő pedig a műhelyéből származó kép. Ha a magyar állam annak idején ugyanúgy megvásárolta volna Nemes gyűjteményét, akkor ma – Spanyolországon kívül – hazánkban lenne a világon a legtöbb El Greco-remekmű” – tudtuk meg a kiállítás megnyitóján Baán László főigazgató beszédéből.

De ki is volt Nemes Marcell? Mindenképpen érdekes néhány szóval megemlékeznünk róla, hiszen élete és műgyűjtői munkássága, mecénási tevékenysége kiemelkedő volt a századfordulón. Őt tartották a legtöbbször a kortársak közül, pedig messziről indult a pályája. A fiatalon egyszerű boltossegédként, később szén- és faáru-kereskedőként, majd bányavállalkozóként dolgozó, csupán az elemi iskolát kijárt Nemesből rendkívül jelentős műgyűjtő vált az első világháború megelőző évtizedben. Harsány stílusa, pompakedvelő karaktere sokakat taszított, de gyűjtői szímatát, üzleti érzékét és akadályokat nem ismerő elszántságát a legádázabb ellenfelei sem vonták kétségbe. Fénykorában lakása volt Párizsban és a budapesti Andrassy úton, Münchenben négyszintes palotája, Tahiban háromholdas birtoka takaros kúriával, Tutzingban fényűző kastélya, Garmisch-Partenkirchenben elegáns vadászlakja, s ráadásul egy félig kész városi palazzója a velencei Ca-

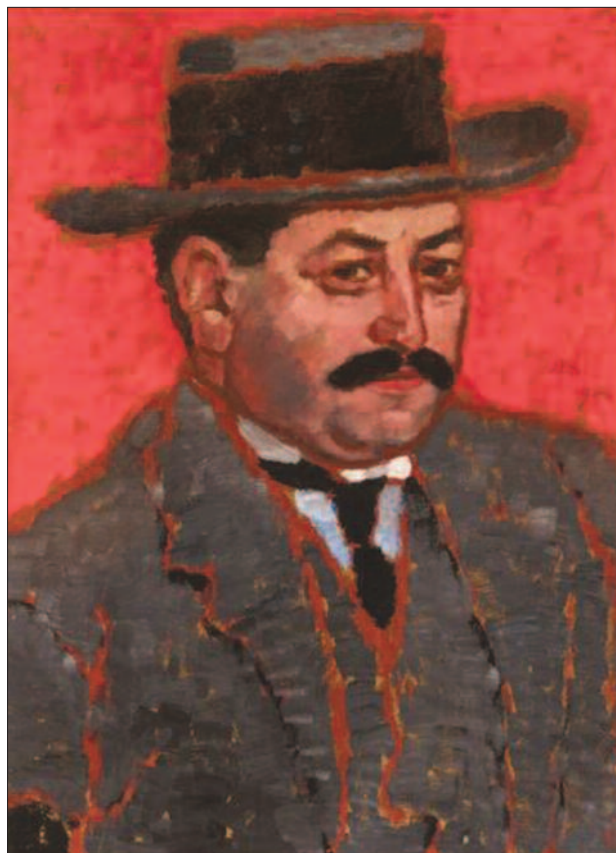
nal Grande partján – olvashattuk Nemes Marcellról az Aranykorok romjain című kiállításon 2016-ban, a Kieselbach Galériában.

Világhírűvé azonban nem pazar palotái és a körülötte legyeskedő gyönyörű nők tették, hanem lenyűgöző festménygyűjteménye. A legnagyobb tróféákra vadászott: El Greco és Rembrandt mellett leginkább a modern francia mesterek tudták lázba hozni. A 20. század tízes éveiben többek között tizenegy Courbet-, hat Manet-, három Van Gogh -, hét Renoir -, hat Cézanne, két Gauguin – és három elsőrangú Picasso-festményével kápráztatta el a műértők világát. A magyar közélet számára évtizedeken át ő volt a „gyűjtő”.

A jánoshalmi zsidó kántor fiaként, született Nemes Marcell a marchand-amateur, a kereskedő-gyűjtő jól ismert típusába tartozott. Fényes karrierje akkor kezdődött, amikor rá tudta venni Herzog Mór Lipótot, Pest egyik leggazdagabb bankárát, hogy társuljon vele, és finanszírozza egyre ambiciózusabb műtárgyvásárlásait. Bejárta Európát, egyike volt az elsőknél, akik felismerték El Greco jelentőségét, és gyűjtötték a hirtelen egekbe szökő árú festményeit. A régi mesterek munkái közül is számos világhírű remekmű birtokosa volt, az igazi szenzáció azonban kollekciónak modern francia festményekből álló része jelentette.

Túlzott költségei miatt időről időre kénytelen volt árverésre bocsájtani gyűjteményének számos darabját, de néhány év alatt mindig újabb válogatásokkal áll elő. A magyar közélet nem csupán műgyűjtőként és kereskedőként ismerhette meg a tízes évek végétől már Münchenben élő Nemest: őt tartották a korszak egyik leggalánsabb mecénásának is (1. kép). A kortárs magyar kiállítások legnagyobb vásárlójaként számos főművet szerzett meg Rippl-Rónai József, Vaszary János és Fényes Adolf életművéből, de a 19. századi elődök – Munkácsy, Paál és Szinyei-, valamint a fiatal kortársak is gazdag anyaggal szerepeltek szinte felmérhetetlen nagyságú kollekciónak. Bár halála után hagyatékának jelentős részét a hitelezők vitték el, a magyar közgyűjtemények mégis számos olyat művet őriznek, amelyek Nemes Marcelltól kerültek a tulajdonukba.

A régi mesterek munkái közül a legtöbbet Nemes

1. kép. Nemes Marcell (Rippl-Rónai József festménye)

még életében a Szépművészeti Múzeumnak ajándékozta, egy, a modern magyar festők műveiből álló jelentős válogatás pedig a Kecskeméti Képtár képzőművészeti kollekciónak alapozta meg. Világhírű festményei, többek között Cézanne, Van Gogh, Gauguin, Manet és Picasso remekművei közül sajnos csupán egyetlenegy maradt Magyarországon. A páratlanul gazdag gyűjtemény gyöngyszemeit szétgurultak, és a világ nagy múzeumaiban, magángyűjteményeibe kerültek.

Másodközlés. Megjelent a Mértékadó 2023. január 2-iki számában. A szerző és kiadó engedélyével.